

Pyöräilyn rakennetut lajiolosuhteet lähiliikuntapaikkoina

Teksti ja kuvat:

Mikko Peltonen, projektipäällikkö, JustRide -hanke

Pyöräilyn rakennetuilla lajiolosuhteilla tarkoitetaan erilaisia ratoja ja lajiolosuhteita, joita voidaan toteuttaa pyöräilyn lähiliikuntapaikoiksi tai osaksi monitoimisia lähiliikuntapaikkoja. Lajiolosuhteita voidaan rakentaa myös koulujen pihalle tai niiden välittömään läheisyyteen koulu- ja välituntiradoiksi. Tällöin olosuhde palvelee kouluajana koululiikunnan ja kerhotoiminnan tarpeita, ja kouluajan ulkopuolella radat toimivat julkisina liikuntapaikkoina.

Rakennettu pyöräilyn lajiolosuhde voi olla maamassoista tai osin uusiomateriaalista rakennettu pumtrack tai MTB skills track (maastopyöräilyn moderni taitorata) tahi niiden yhdistelmä tai vaikka BMX- eli Bicycle Motocross-rata. Maa-ainesradat voivat olla myös asfaltti- tai betonipintaisia, jolloin rata mahdollistaa pyöräilyn ohella myös scoottauksen, skeittauksen ja rullaluistelun. Olosuhde voi olla myös modulirakenteinen eli määrämuotoisista betoni- tai lasikuitupintaisista moduleista rakentuva pumtrack-rata, joka tämäkin mahdollistaa edellä mainitun laajemman lajikirjon harrastamisen.

Kenelle?

Rakennetut lajiolosuhteet täydentävät pyöräilyn harrastusmahdollisuuksien kirjoa. Asiantuntevasti suunnitellut ja rakennetut olosuhteet pystytään toteuttamaan siten, että ne soveltuvat hyvin laajalle käyttäjäkunnalle ja pyöräkalustolle yhdellä kertaa. Näin ollen, pyöräilyyn on mahdollista luoda mielekkäitä, lajiturvallisia ja tasa-arvoisia rakennettuja olosuhteita, jotka sopivat potkupyöräilystä ja perheliikunnasta lähtien aktiivi- ja kilpaharrastajien tarpeisiin. Oikealla suunnittelulla maa-aineksista rakennettaviin ratoihin pystytään luomaan eriäviä linjoja ja sektoreita, joiden haastavuus nousee esiin ajajan taitotason kasvun myötä.

Miksi?

Olosuhteet toimivat erinomaisina paikkoina pyöräilyssä tarvittavien lajitaitojen kehittämisessä sekä yleisessä hauskan pitämisessä raittiissa ulkoilmassa. Radoilla ajettaessa tasapaino, koordinaatio ja silmän reagointikyky kehittyvät samoin kuin pyörän hallittavuuteen ja ajotekniikkaan olennaisesti liittyvä pyörän päällä luonteva ja oikeaoppinen liikkuminen. Pyörällä ajaminen ei ole pelkkää jaloilla polkemista, käsillä ohjaustangosta ohjaamista ja silmien havainnointia vaan koko kehon käyttämistä ja hyödyntämistä tehokkaan ja turvallisen etenemisen mahdollistamiseksi. Korostuneesti pyörän hallinnan tärkeys todentuu maastopyöräilyssä: metsäpolkujen juuret ja kivikot luovat lisähaastetta etenemiselle ja pyörän käsittelylle yhdessä polkemis- jarrutustekniikan kanssa.

Pyörän hallintaan liittyvien taitojen kehittyminen on hyvin tärkeä turvallisuustekijä kaikessa pyörällä liikkumisessa peruspyöräilystä lähtien. Pyöräilyn matkatapaosuus kasvaa niin Suomessa kuin globaalisti koko ajan, ja pyörän hallinta- ja ajotaitojen kehittymisellä on suora yhteys liikenneturvallisuuteen. Mitä aikaisemmassa vaiheessa pyöräilyn edellyttämät motoriset taidot ovat hankittu, sitä turvallisempaa pyörällä liikkuminen on. Huomionarvoista on myös pyöräilyn ekologisuus: mitä nuorempina omaksumme mielekkään pyörällä liikkumisen, sitä todennäköisempää on, että käytämme polkupyörää eri tarkoituksiin vanhemmalla iällä.

Mitä vaaditaan?

Sijaintipaikka on huomionarvoinen seikka lajiolosuhdetta suunniteltaessa. On tärkeää, että yleiset kulkureitit, pyörätiet, kevyen liikenteen väylät ja miksei polkuverkostotkin tukevat ajopaikan helppoa ja turvallista saavutettavuutta. Parhaassa tapauksessa rakennettu olosuhde toimii eräänlaisena lajin hubina, keskittymänä, joka on pyöräilyn eri alalajien ja näin monen eri ikäisten harrastajien kohtauspaikka. Samalla tällainen ajopaikka voi toimia reitti- ja polkuverkoston lähtöpaikkana varustettuna asianmukaisine info-tauluineen ja muine mahdollisine oheispalveluineen.

Maapaikan soveltuvuus radan rakentamiseen on pitkälti riippuvainen olosuhteen laajuudesta ja valitusta pääkäyttötarkoituksesta. Esimerkiksi koulu- ja välituntirata voidaan tehdä hyvin maltillisin perkuu-, raivaus- ja maanrakennustöin esimerkiksi koulun alueen lähimetsikköön. Ensisijaisesti koulu- ja välituntikäyttöön soveltuvan kouluradan pituus voi esimerkiksi olla 150 – 500 metriä. Radan muodot eli erilaiset kummut ja kallistetut kurvat toteutetaan maamassoista. Pintamateriaaleista sopivin on kivituhka. Radan muoto yhtenäisenä lenkinä on suositeltava, joskaan ei ehdottomuus. Suositeltava radan leveys on 1,5 – 2 metriä.

Maarakenteiset pumtrack-radat voidaan toteuttaa hyvin monen kokoisina ja muotoisina joko tasamaalle tai vaihtoehtoisesti viettävään maahan. Tarvittava maa-ala vaihtelee karkeasti ottaen 500-2000 neliömetrin välillä. Näin esimerkiksi suorakaiteen muotoinen 30x20 metrin kokoista maa-alaa voidaan pitää hyvinkin riittävänä useita eri linjoja sisältävän kivituhkapintaisen pumtrackin rakentamiselle. Pumtrack muodostuu eri kokoisista ja muotoisista kummuista sekä kallistetuista kurveista. Vaikka radan nimen mukainen tarkoitus on, että vauhti luodaan pumppaamalla, voidaan ratoihin luoda osuuksia, jotka edellyttävät polkemista: tämä tukee polkemistekniikan kehittymistä. Radan leveys vaihtelee 1,5 – 4 metrin välillä. Mikäli pumtrack on suunniteltu ja toteutettu riittävällä asiantuntijuudella, on 150 metrin pituisella radalla useasti vähintään kolmenkertainen määrä ajettavaa pintaa useista linjoista johtuen. Pumtrackin pintamateriaaliksi voidaan valita myös asfaltti tai betoni, joka kasvattaa kohteen laji-aktiiviteettien määrää sekä pidentää olosuhteen elinkaarta.

BMX on yksi pyöräilyn virallisista kilpailumuodoista ja samalla Olympialaji. Kansainväliset mitat täyttävä BMX-rata voidaan yhtäältä nähdä soveltuvan myös pyöräilyn lähiliikuntapaikaksi, mutta toisaalta monissa tapauksissa radan mittasuhteet eivät kaikilta osin tue radan laaja-alaista käyttöä. Sen sijaan kansallisen tason BMX-rata, joka on teknisesti helpompi ja mittasuhteiltaan maltillisempi, voidaan nähdä palvelevan lähiliikunnan tarpeita paremmin, kunhan tämä on huomioitu radan suunnittelussa. BMX-ratoja voidaan toteuttaa myös mini BMX-versioina, jolloin radan päämuodot kuin isoimmissa rataversioissa, mutta kumpujen, rökkysuorien, hyppyreiden ja kallistettujen kurvien mittasuhteet on skaalattu huomioiden radan laajempi käyttötarkoitus.

Kansainvälisen tason BXM-radan sääntöjen määritelty pituus on 300-400 metriä, ja muiltakin osin radan toteutusta määrittelee tarkat speksit. Kansallisen tason radan suositeltava pituus 250-300 metriä, ja vastaavasti mini BMX-radat voivat olla 100-250 metrin pituisia. Pelkkä radan pituus ei ole ainoa määräävä tekijä ratojen kategorisoinnissa: radan leveys sekä rataelementtien kuten kumpujen mittasuhteet ja sijoittelu vaikuttavat. BMX-ratojen pääpintamateriaali on kivituhka, mutta jo kansallisilla radoilla on suositeltavaa hyödyntää asfaltointia, kivetystä, öljysoraa tai muuta kiinteämpää pintamateriaalia kallistettujen kurvien pinnoitteena, joissa siihen kohdistava painorasitus on suurimmillaan. BMX-radat toteutetaan pääsääntöisesti tasamaalle tai loivasti lähdöstä maaliin viettävälle maalle, ja lähtökummun tarve on huomioitava. Vaadittavan maa-alueen koko vaihtelee ratakategorian ja pituuden mukaan. Jäljempänä esiteltävän Tampereen Iso-Vilusen BMX-radan rata-alueen koko on 60 x 80 metriä.

Yleisesti ottaen maa-ainesratojen rakentamiseen käytettävät maamassat eivät ole niin suuria, että pohjamaan perustuksia pitää erikseen vahvistaa pois lukien mittavan kokoluokan BMX-radat. On kuitenkin huomioitava rakentamiseen käytettävien maa-ainesten oikea valinta, määrä ja toimenpiteet kuten myös rakenteiden sitominen ja maisemointi, sillä ne vaikuttavat merkittäväällä tavalla niin olosuhteen elinkaareen kuin myös radan käytettävyyteen sekä yleiseen käyttöturvallisuuteen että ylläpitoon.

Modulirakenteiset pumptrackit ovat kasvattaneet suosiotaan juuri monikäyttöisyyden myötä. Modulipumppi on suositeltava asentaa tasaiselle asfaltti- tai betonialustalle. Puurakenteiset moduli-radat, joissa pintamateriaalina komposiitti, voidaan asentaa kausiluonteisesti orgaanisellekin alustalle, mutta talvikuukausiksi rata on perusteltua siirtää sisätiloihin ja sijoittaa esimerkiksi skeittihallin yhteyteen. Pienimpien markkinoilla olevien modulipumppien tilantarve on 150 neliötä huomioiden riittävät varoalueet. Yhteen liitettävästä rakenteesta johtuen rataa voidaan kasvattaa moduli modulilta sopimaan suunniteltuun alaan.

Hyötyä ja hauskan pitoa

Vaikka Suomessa on yleisesti ottaen suhteellisen kattava pyörätieverkosto sekä maastopyöräilyn harrastamista tukeva jokamiehenoikeus, on pyöräilyn rakennetuilla lajiolosuhteilla selvä tilaus kunnallisessa liikunta- ja lähiliikuntapaikkarakentamisessa. Ajan- ja asianmukaisilla liikuntapaikkaratkaisuilla vaikutamme liikkumisen ja liikunnan mielekkyyteen, joka etenkin lasten ja nuorten keskuudessa näyttelee erittäin merkittävää roolia. Kohderyhmän nykyliikkumiseen kuuluu olennaisena osana hauskan pitäminen, hengailu sekä vahva sosiaalisen ulottuvuus. Näitä faktoja ei kannata mielestäni sivuuttaa.

Lapset ja nykynuoret ovat edelleen halukkaita liikkumaan ulkona, mutta tällöin olosuhteiden ja mahdollisuuksien pitää vastata nykyajan tarpeita. Toimivan ja kiinnostavan ei tarvitse aina olla kallista ja megalomaanista: ei rakennettavan olosuhteen eikä myöskään harrastusvälineiden osalta. Pyörää ei onneksi tarvitse keksiä uudestaan, mutta sitä vastoin pyöräilyn asianmukaisia ja monikäyttöisiä omaehtoiseen liikkumiseen kannustavia olosuhteita on perusteltua synnyttää paljon lisää.

Pyöräilyn kansallisen lajiliiton, Suomen Pyöräilyunionin, käynnissä oleva Just Ride-olosuhdehanke on kasvattanut rakennettujen lajiolosuhteiden tietoisuutta. Hankkeen myötä Suomeen on toteutettu useita lajiolosuhteita, ja kuntien kiinnostus pyöräilyn rakennettuihin olosuhteisiin osana lähiliikuntamahdollisuuksia on vahvassa nousussa. Olosuhdehankkeen lopputuotoksena julkaistaan pyöräilyn rakennettujen olosuhteiden olosuhdeopas Rakennustiedon toimesta keväällä 2016.

RATA CASET

Hyvinkää, Kankurin liikuntapuisto. Pyöräilyn lähiliikuntapaikka / pumtrack, jonka suunnittelussa huomioitu lähikoulujen sekä paikallisen lajiseuran tarpeet. Rata valmistui keväällä 2015 ja rata-alueen koko noin 800m². Rata koostuu kolmesta osiosta, jotka liittyvät eri linjaratkaisuin toisiinsa muodostaen myös yhden selkeästi ajettavan ratakierroksen. Radan kokonaispituus noin 150 metriä, joskin ajettavaa on lähes 0,5 kilometrin edestä. Radan toisessa päässä on erityisesti potkupyöräilijöille tarkoitettu minipumppi. Radan kokonaisbudjetti oli 40.000€. Radan tilaaja Hyvinkään Kaupunki, ja suunnittelusta vastasivat Jani Vesikko ja Mikko Peltonen.

Helsinki, Roihuvuori. Roihuvuoren lähiliikuntapaikan kolmas ja viimeinen vaihe valmistui lokakuussa 2015. 2000m² entinen parkkipaikka muutettiin urbaaniksi pyöräilypainotteiseksi lähiliikuntapaikaksi. Alueella betoninen modulierakenteinen pumtrack, jonka pituus 70 metriä. Modulipumppia kiertää pienten lasten pyörärata, jossa muutamia helpohkoja asfalttikumpuja sekä kaksi betonista modulia-kumpua tuntuman ottamiseen. Lähiliikuntapaikan pyöräilyn lajielementtien budjetti reilut 120.000€. Tilajana Helsingin kaupungin liikuntavirasto. Suunnittelusta vastasi Loci Maisema-arkkitehdit Oy, pyöräilyn lajiasiantuntijana Mikko Peltonen.

Tampere, Iso-Vilunen. Pyöräilyn lähiliikuntapaikka, joka samalla kansallisen tason mitat täyttävä BMX-rata. Asiantuntevalla suunnittelulla radasta on luotu toimiva olosuhde potkupyöräilijöistä aina kansanvälisen tason BMX-kilpakukselle. Radan kustannukset noin 75.000€. Rata valmistui kesällä 2014 ja tilaajana Tampereen kaupungin viheryksikkö. Radan pääsuunnittelija Jani Vesikko yhteistyössä Tommi Lehtosen kanssa.

Jämi, Jämijärvi. Maastopyöräilyn modernin tekniikkaradan ja pumtrackin yhdistelmä. Rata muodostuu yhdestä 210 metriä pitkästä lenkistä, ja rataan yhteydessä pieni ovaalinmuotoinen pumtrack. Radan kokonaisbudjetti reilut 20.000€. Rata valmistui joulukuussa 2014 ja tilaajana Ikarent Oy. Suunnittelusta vastasivat Jani Vesikko ja Mikko Peltonen.

Tikkakoski, Jyväskylä. Suomen ensimmäinen koulu- ja välituntirata näki päivänvalon syksyllä 2014. Luonetjärven koulu hyödyntää rataa välituntipyöräilyssä sekä koululiikunnassa, ja koulupäivien ulkopuolella olosuhde on vapaasti kaikkien käytössä. Paikallinen lajiseura käyttää rataa omassa junioritoiminnassaan. Rata on toteutettu talkoovoimin Jyväskylän Pyöräilyseuran toimesta Tikkakosken toimittamista kierrätysmaista. Radan kokonaispituus noin 120 metriä, ja suunnittelusta vastasi Juhana Koivisto.

Mäntyharju. Osana Mäntyharju-Repoveden maastopyöräilyn reittihanketta toteutettiin reitin lähtöpisteeseen, Mäntyharjun Kisalan liikuntahallin läheisyyteen, lasten pyöräilyrata. Kivituikkapintaisella radalla on pituutta reilut 400 metriä, ja kahden metrin levyinen rata / reitti kiertää liikuntahallin lähimetsikössä sisältäen maltillisia korkeuseroja. Rata suunniteltiin muotojen osalta siten, että talvikaudella lapset voivat käyttää sitä hiihtämiseen. Olosuhteen toteuttajana Mäntyharjun kunta osa maastopyöräilyn reittihanketta. Pääsuunnittelija Piia Mäkilä, lajikonsultointi Mikko Peltonen. Rata valmistui syksyllä 2013, ja kokonaiskustannukset olivat noin 5.000€ luokkaa.

Hattula. Hattulan rataa voidaan luonnehtia mini BMX-radaksi, mikä tarkoittaa tyypistettyä pituutta sekä maltillisempia muotoja. Kyseessä ei ole lajin kisarata, vaan lähiliikuntapaikka, joka soveltuu lasten ja nuorten harrastus- ja lajiharjoittelupaikaksi. Paikallinen lajiseura Tawast Cycling Club hyödyntää olosuhdetta junnutoiminnassaan kuten myös läheinen päiväkotiki. Radan pituus 120 metriä. Kustannukset 15.000€. Rata valmistui keväällä 2013, ja tilaajana Hattulan kunta. Suunnittelusta vastasi Jani Vesikko.

Pirkkala, Kurikan koulu. Puurunkoinen modulierakenteinen pumptrack, joka paikallaan kevät-syyskaudet. Monikäyttöisellä olosuhteella on pituutta 38 metriä ja radan kokonaispinta-ala 100m² ilman vaadittavia turva-alueita. Radan kustannus komposiittipintaisena noin 24.000€. Rata on ollut käytössä syksystä 2014.

Pontresina, Sveitsi. Kansainvälisenä esimerkkinä nykysyyntauksen mukaisesta pyöräilyn rakennetusta olosuhteesta on monikäyttöinen betonipintainen pumptrack, joka soveltuu pyöräilyn ohella scoottaukseen, skeittaukseen ja rullaluisteluun. Olosuhteen rata- ja maisemointityöt ovat toteutettu esimerkillisellä tavalla samoin sadevesijärjestelmät hulevesikaivoineen. Radan pituus 350 metriä, joskin useiden eri linjojen myötä ajettavaa on lähes kilometrin verran. Rata on valmistunut 2013 ja kokonaiskustannukset olivat noin 250.000 Sveitsin frangia. Suunnittelu Velosolutions.